

SCIENCE PROBLEMS.UZ

ISSN: 2181-1342 (ONLINE)

№ 4 (3) - 2023

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРЬ МУАММОЛАРИ

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ
СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES
AND SOCIAL SCIENCES

ЭЛЕКТРОН ЖУРНАЛ

ЭЛЕКТРОННЫЙ ЖУРНАЛ

ELECTRONIC JOURNAL

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 4 (3)-2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2023

БОШ МУҲАРРИР:

ИСАНОВА ФЕРУЗА ТУЛҚИНОВНА

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Аброр – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакаров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳақимов Назар Ҳақимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Носирходжаева Гулнора Абдукаххаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Гайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Хашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Тайланова Шоҳида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш

ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарқанд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атакулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхати (Рўйхатга) киритилган.

Crossref DOI:

Таҳририят Crossref DOI нинг расмий аъзоси ҳисобланади ва 10.47.390 DOI префиксига эга. Ҳар бир нашр ва илмий мақолага индивидуал Crossref DOI рақами берилади.

Google Scholar

Журнал Google Scholar (Академия) да индексацияланади.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.
Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
масъулияти чекланган жамият.

Таҳририят манзили:

Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com
Телеграм канал: https://t.me/scienceproblems_uz

МУНДАРИЖА

07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ

Gadoyev Dadaxon Hayrulloevich
“ХО‘JA PESHKO” MASJIDI TARIXI 9-14

Raxmatulloev Murodjon Xikmatulloevich
MATBUOT VA OMMAVIY AXBOROT VOSITALARINING RIVOJLANISHIDA SO‘Z ERKINLIGINING
MINTAQAVIY-HUQUQIY ASOSLARI..... 15-20

08.00.00 – ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ

Курпаяниди Константин Иванович
НЕКОТОРЫЕ ОСОБЕННОСТИ МЕТОДОЛОГИИ ИССЛЕДОВАНИЯ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОЙ
СРЕДЫ МАЛЫХ ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ 21-34

Камбаров Жамолдин Хикматиллаевич
РАҚАМЛИ ИҚТИСОДИЁТНИНГ БОЗОР ҚОНУНЛАРИГА ТАЪСИРИ ТАДҚИҚИ 35-45

Паязов Мурод Максудович
“ЎЗБЕКИСТОН ТЕМИР ЙЎЛЛАРИ” АЖДА ХИЗМАТЛАР БОЗОРИДАГИ БОШҚАРУВ
СТРАТЕГИЯСИНИ ИШЛАБ ЧИҚИШ..... 46-59

Рўзиев Абдумалик Ортиғалиевич
ИННОВАЦИОН ИҚТИСОДИЁТНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА РАҚАМЛАШТИРИШНИ
БАҲОЛАШ ХАЛҚАРО АМАЛИЁТИ 60-74

Хожаев Азизхон Саидалохонович
ОЛИЙ ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИНИНГ МОЛИЯВИЙ БАРҚАРОРЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШДА
БЮДЖЕТДАН ТАШҚАРИ МАБЛАҒЛАРНИНГ ШАКЛЛАНИШИ, ЎРНИ ВА УЛАРНИНГ
ТАҲЛИЛИЙ ЖИҲАТЛАРИ 75-87

Хўжанова Гулшода Отамуродовна
САНОАТ КОРХОНАЛАРИДА КЛАСТЕРЛАРНИНГ АҲАМИЯТИ 88-93

Хатраева Сайуора Nasimovna, Pirimqulov Жаҳонгир
АНОЛИ OZIQ-OVQAT XAVFSIZLIGINI TA‘MINLASHDA O‘SIMLIKCHILIK TARMOG‘INI
RIVOJLANTIRISH TENDENSIYASI 94-99

Пардаева Шаҳноза Абдинабиевна
МОЛИЯВИЙ НАТИЖАЛАРНИНГ СТРАТЕГИК БОШҚАРУВ ҲИСОБИ МЕТОДОЛОГИЯСИНИ
ТАКОМИЛЛАШТИРИШ..... 100-105

Очилова Наргиза Акрамовна
ЗНАЧЕНИЕ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ФАКТОРОВ В РАЗВИТИИ ДЕХКАНСКИХ И ПОДСОБНЫХ
ХОЗЯЙСТВ 106-112

Alimardonova Zebuniso

SURXONDARYO VILOYATINING MAMLAKATIMIZ TURIZM SOHASINI RIVOJLANTIRISHDAGI O'RNINI VA ASOSIY RIVOJLANISH TENDENSIYALARINING TAHLILI113-118

09.00.00 – ФАЛСАФА ФАНЛАРИ

Khakimov Nazar, Amridinova Dilrabo, Kurbanova Sevara

TEACHING SOCIAL HUMANITARIAN SUBJECTS IN UNIVERSITY: NAVIGATING COMPLEXITIES AND CONTROVERSIES IN THE CLASSROOM TO EMPOWER STUDENTS119-125

Bayaliev Djaxongir Kaynarbekovich

GLOBALLASHUV JARAYONIDA DINIY VA DINYOVIIY G'OYALARNING RIVOJLANISH TENDENSIYALARI126-132

Raurova Ra'no Soyibovna

XOJA ISMAT BUXORIY MANAVIY BARKAMOLLIKKA ERISHISH HAQIDA133-137

Yusubov Jaloliddin Kadamovich

JAHON ILM-FANIDA ABU NASR FOROBIY ILMIY-MADANIY MEROSINING TUTGAN O'RNINI VA AHAMIYATI138-145

Xolmirzaev Nodirjon Низомжонович

ШАХАРЛАР ЭКОЛОГИЯСИНИ САҚЛАШНИНГ ДОЛЗАРБ МАСАЛАЛАРИ146-151

Қиличев Абдор

АМИР ТЕМУР ДАВЛАТИДА БОШҚАРУВ ИНСТИТУТЛАРИ152-162

Мамасалиев Мирзоулф Мирсаидович

АМИР ТЕМУРНИНГ ТАШҚИ СИЁСАТДАГИ ФАЛСАФИЙ - АХЛОҚИЙ ЖИХАТЛАР163-169

Tag'oyeva Dilnavoz Narziqulovna

JADIDLAR MA'NAVIY MEROSIDA XOTIN-QIZLAR TARBIYASI170-175

10.00.00 – ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ

Жумаева Феруза Рузикуловна

ТРАНСПОЗИЦИЯ ВНУТРИ КАЧЕСТВЕННЫХ И НЕКАЧЕСТВЕННЫХ АДЪЕКТИВОВ176-181

Fayziyeva Aziza Anvarovna

KONSEPTUAL METAFORIK MODELLARNING O'ZBEK TILIGA TARJIMASIDA EKVIVALENTLIK182-187

Кадиров Камол Намазович

ИЗУЧЕНИЕ ВОЛШЕБНЫХ СКАЗОК В МИРОВОЙ ФОЛЬКЛОРИСТИКЕ188-194

Normamatov Farrux Komiljon o'g'li
LINGVOMADANIYATSHUNOSLIK VA KOGNITIV TILSHUNOSLIKNING O'ZARO ALOQASI VA
ULARDA KONSEPTNING AHAMIYATI195-202

Камилова Дурдона Козимджановна
ТИЛЛАРДА “БИЗНЕС ВА ТАДБИРКОРЛИК” ТЕРМИНЛАРИНИНГ СТРУКТУРАЛ
ШАКЛЛАНИШИ203-209

12.00.00 - ЮРИДИК ФАНЛАР

Ismatullayev Otabek Taxirovich, Maxmudov Bahodir Hakimjon o'g'li
ATROF-MUHITNI MUHOFAZA QILISH VA EKOLOGIK JINOYATLARNI
TERGOV QILISHDA XORIY TAJRIBASI210-215

Икромов Шерзод Рахимджанович
ЕТИМ БОЛАЛАР ВА ОТА-ОНА ҚАРМОҒИДАН МАҲРУМ БЎЛГАН БОЛАЛАРГА ДОИР
МАЪЛУМОТЛАРНИ СИР САҚЛАШНИНГ ҲУҚУҚИЙ МУАММОЛАРИ216-221

13.00.00 - ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ

Jurayev Bobomurod Tojiyevich
SOMONIYLAR DAVRI MUTAFAKKIRLARINING PEDAGOGIK TA'LIMOTLARIDA
VATANPARVARLIK TARBIYASI MASALALARI222-226

Хакимова Мақсадхон Дилшодбековна
ЎТКУР ЮРАК КИРЛАРИНИ ЮВАДУРҒОН ТОЗА МАЪРИФАТ СУВИ227-233

Abdullayev Madiyar Daniyar o'g'li
XORIJIY MAMLAKATLARDA GEOGRAFIYA TA'LIMI MUAMMOLARI234-240

Nasritdinova Madina Nurullayevna
ARTPEDAGOGIK YONDASHUV ASOSIDA BO'LAJAK MUSIQA TA'LIMI O'QITUVCHILARINING
IJODKORLIK QOBILIYATLARINI RIVOJLANTIRISHNING DIDAKTIK TA'MINOTI241-246

Botirova Sevara Mamurovna
PEDAGOGIKADA ZAMONAVIY KOMMUNIKATSIYA MODELLARI247-253

Sarvarova Gulshan Israfilovna
THE ROLE OF ASSESSMENT LITERACY IN EFL254-258

Хамидова Зайнура Рамазоновна
УМУМИЙ ЎРТА ТАЪЛИМ МАКТАБ ДИРЕКТОРЛАРИНИНГ БОШҚАРУВ ФАОЛИЯТИНИ
БАҲОЛАШДА КОНЦЕПТУАЛ ЁНДАШУВЛАР259-264

Jumayev Sohijon Botirboyevich
O'QUV-MASHG'ULOT GURUHLARIDA SHUG'ULLANUVCHI 11 YOSHLI KURASHCHILARNING
UMUMIY JISMONIY TAYYORGARLIGI DINAMIKASI265-271

<i>Tursunova Mukhabbat Ikromovna</i> THE POWER OF PERSONALIZATION: UNLOCKING SUCCESS WITH AN INDIVIDUAL STRATEGY FOR ENGLISH TEACHERS	272-277
<i>Samadova Sarvinoz Samad qizi</i> BAG'RIKENGLIK TARBIYASI – DAVR TALABI	278-283
<i>Ismailova Guzal Fayzullayevna</i> PEDAGOGIKA OLIY O'QUV YURTI CHET TILI YO'NALISHI TALABALARNING MUSTAQIL ISHLARINI TASHKIL ETISHDA TIZIMLI YONDASHUVLAR	284-289
<i>Землянкина Юлианна Искандаровна</i> ЭФФЕКТИВНОСТЬ ПРИМЕНЕНИЯ ИНТЕРАКТИВНЫХ МЕТОДОВ ОБУЧЕНИЯ НА УРОКАХ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА	290-298
<i>Samadova Marg'uba Kuchkarovna, Ziyayeva Muhayyo Usmanjonovna</i> COMPULSORY METHODS IN TEACHING ESP	299-303

13.00.00 – Педагогика фанлари

Jumayev Sohijjon Botirboyevich
Navoiy davlat pedagogika instituti

**O'QUV-MASHG'ULOT GURUHLARIDA SHUG'ULLANUVCHI 11 YOSHLI
KURASHCHILARNING UMUMIY JISMONIY TAYYORGARLIGI DINAMIKASI**

Annotatsiya. Ushbu maqolada yakkakurash sport turiga ixtisoslashgan bolalar va o'smirlar sport maktabida oquv mashg'ulot guruxlarida shug'ullanuvchi 11 yoshli kurashchilarning umumiy jismoniy tayyorgarlik, jismoniy sifat darajalari tezkorlik, kuch, tezkor-kuch, egiluvchanlik, chidamlilik sifat ko'rsatkichlari qanday shakllanib kelayotgani keltirilgan.

Kalit so'zlar: jismoniy yuklamalar, jismoniy sifatlar tezkorlik, kuch, tezkor-kuch, egiluvchanlik, chidamlilik jismoniy rivojlanish ko'rsatkichlari

Джумаев Сохибжон Батирбоевич
Навоийский государственный
педагогический институт

**ДИНАМИКА ОБЩЕЙ ФИЗИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ 11-ЛЕТНИХ БОРЦОВ,
ЗАНИМАЮЩИХСЯ В ТРЕНИРОВОЧНЫХ ГРУППАХ**

Аннотация. В данной статье рассказывается о том, как у 11-летних борцов, занимающихся в детско-юношеской спортивной школе, специализирующейся на единоборствах, формируются качественные показатели общей физической подготовленности, уровня физических качеств-быстрота, сила, быстрота-сила, гибкость, выносливость.

Ключевые слова: физические нагрузки, Физические качества быстрота, сила, быстрота-сила, гибкость, выносливость показатели физического развития.

Jumaev Sohijjon Botirboyevich
Navoi State Pedagogical Institute

**DYNAMICS OF GENERAL PHYSICAL FITNESS OF 11-YEAR-OLD WRESTLERS
ENGAGED IN TRAINING GROUPS**

Annotation. This article presents how the quality indicators of general physical fitness, physical quality levels of 11-year-old wrestlers engaged in training groups in a children's and youth sports school specializing in martial arts are formed.

Keywords: physical loads, physical qualities speed, strength, speed-strength, flexibility, endurance indicators of physical development

<https://doi.org/10.47390/A1342V3I4Y2023N35>

Kirish

Respublikamizda yuqori malakali sportchilarni tayyorlashda ixtisoslashgan bolalar va o'smirlar sport maktablari, jumladan olimpiya zaxiralar kollejlari, sport klublari va sport tayyorgarlik markazlari, maktablarda faoliyat yurutuvchi jismoniy tarbiya va sport sohasida yuqori malakali mutaxassislarni tayyorlash bo'yicha bir qator ishlar amalga oshirilmoqda. Shularni inobatga olgan holda yurtimizda jismoniy tarbiya va sportni yangi fundamental ilmiy-amaliy isbotlangan vositalar yordamida shakllantirish hamda takomillashtirish lozim. Yurtboshimiz yaratib bergan imkoniyatlar va shart sharoitlardan foydalanib ta'lim sifatini oshirish, jismoniy tarbiya va sportga bo'lgan talabni yanada targ'ib etib, yoshlarimizni jismonan baquvvat, aqlan yetuk qilib tarbiyalash eng asosiy maqsadlarimizdan biri desak mubolag'a bo'lmaydi. Kurash sport turi bilan shug'ullanib kelayotgan yosh sportchilarning jismoniy tayyorgarlik darajalari va tog'ri talqin etilgan vazifalar yuksak natijalarni qo'lga kiritishlari uchun muhim ahamiyat kasb etadi. Berilgan keng imkoniyatlardan foydalanib kurash sport turi bilan mashg'ulotlar olib borayotgan 11 yoshli sportchilarning umumiy jismoniy tayyorgarlik ko'rsatkichlari qay darajada shakllanib kelayotganligini aniqlash uchun mazkur tatqiqot amaliyoti olib borildi.

Tadqiqot metodologiyasi

Ushbu ilmiy tadqiqot jarayonida ilmiy uslubiy adabiyotlar tahlili, pedagogik kuzatuv, pedagogik testlar, matematik-statistik tahlil metodlaridan foydalanildi.

Navoiy viloyati, Navoiy shahar 1-sonli sport maktabida o'quv mashg'ulot guruhlarida shug'ulanuvchi yosh kurashchilarning o'quv mashg'ulotlari jarayonida o'tkazildi. Tajribalarimizda 11 yoshli kurashchilar ishtirok etishdi.

Natijalar va muhokama

Hozirgi kunda kurash sport turi bo'yicha ko'plab yuqori malakali murabbiylarning yosh sportchilar bilan olib borayotgan mashg'ulot jarayonlari yuqori natijalarni qayt etib mamlakatimiz sharafini yanada yuksaklarga ko'tarishgan bo'lsa, ko'plab olimlarimiz ham ushbu sport turi bo'yicha o'z izlanishlari bilan yoshlarning mashg'ulot jarayonlarida sportchilarga berilayotgan jismoniy yuklamalarning tog'ri taqsimlanishi va yosh sportchilarning xato kamchiliklarini aniqlab ularni bartaraf etishga ko'maklashmoqda.

Umumiy jismoniy tayyorgarlik darajalarninig shakllanib borish ko'rsatkichlari har bir belgilangan nazorat sinovlari orqali aniqlab olindi.

11 yoshli kurashchi bollarning mashg'ulot davomida jismoniy rivojlanish ko'rsatkichlari dinamikasi qay darajada yahshi shakllanib kelayotganini aniqlash uchun amaliy nazorat sinovlari olindi. Dastlab tanlab olingan amaliy nazorat sinovi 60 m masofaga yugurish orqali bajarilib unda yosh kurashchi bollarning tezkorlik jismoniy sifat ko'rsatkichlari aniqlab olindi. Nazorat guruhi kurashchilari tajribadan avval 10.1 ± 1.4 soniyani tashkil etgan bo'lsa, tajriba so'ngiga kelib ularning natijalari 9.9 ± 1.6 soniyaga yahshilangani ma'lum bo'ldi. Variatsiya ko'ffisienti esa yil boshida ($V=13.9\%$)ni tashkil qildi, yil ohiriga kelib ($V=16.2\%$) ga teng deb topildi. Tajriba oldi va tajribadan keyingi natijalar o'rtasidagi farqi 0.2 soniyani tashkil qildi. Biroq olingan natijalarni taqqoslanganda statistik ishonchli farqlar mavjud emas ($P>0.05$).

Tajriba guruhi yosh kurashchilar tamonidan qayt etilgan tajribadan avvalgi va tajriba so'ngidagi ko'rsatkichlar (10.2 ± 1.3 ; 9.6 ± 1.5) o'rtasidagi statistik farqlar 0.6 soniyaga teng deb topildi. Ushbu ko'rsatkichlar tajriba guruhida variatsiya ko'ffisienti ($V=12.7\%$) dan ($V=15.6\%$) ga yaxshilanganligini ko'rishimiz mumkin. Tajriba va nazorat guruhining tajribadan oldingi tezkorlik ko'rsatkichlar orasida (10.2 ± 1.3 ; 10.1 ± 1.4 ;) o'rtasidagi statistik farqlar kuzatilmadi ($P < 0.05$). Yil so'ngiga kelib tajriba va nazorat guruhining ko'rsatkichlari (9.6 ± 1.5 ; 9.9 ± 1.6) orasidagi statistik farqlar ishonchli ($P < 0.05$) ga tengligi aniqlandi.

1000 m masofaga yugurish bo'yicha o'tkazilgan amaliy nazorat sinovlari tajriba guruhida yil boshida ko'rsatgan natijalari $5.46.0 \pm 0.49$ daqiqa vaqtda yugurib o'tishdi variatsiya ko'ffisienti ($V=8.7\%$) ni tashkil qildi. Yil ohiriga kelib bu ko'rsatkich $4.29.0 \pm 0.32$ daqiqada bosib o'tishga erishildi. Variatsiya ko'ffisienti ($V=7.4\%$) ga yaxshilanganligini ko'rishimiz mumkin. Ular o'rtasidagi statistik farqlar 0.25% ga teng deb topildi. Nazorat guruhlarida o'tkazilgan amaliy sinov mashqi orqali chidamlilik jismoniy sifat ko'rsatkichlari aniqlab olindi. Olingan tajribada yosh kurashchi bollarning yil boshida ko'rsatgan natijalari $4.55.0 \pm 0.31$ daqiqa oralig'ida bosib o'tdi, ($V=6.8\%$) yil ohiriga kelib ushbu ko'rsatkich $4.18.0 \pm 0.16$ daqiqada masofani bosib o'tishdi. Variatsiya ko'ffisienti ($V=3.8\%$). Statistik farqlar ishonchliligi mavjud ($t=2.26$, $P < 0.05$).

11 yoshli kurashchi bollarning umumiy jismoniy tayyorgarligini rivojlantirishda yordamchi vosita sifatida harakatli o'yinlarni qo'llanilish shiddati va hajmi meyorlarini ishlab chiqib, mashg'ulot jarayoniga tatbiq etish samaradorligi yuqori bo'lishining tatqiqot ishimizning farazida keltirib o'tganmiz.

Bizning nuqtaiy nazarimizda ilgari surilgan ilmiy farazimizning qanchalik haqiqatga yaqinligi tajriba guruhida shug'ullanuvchi kurashchilarning jismoniy sifatlari nazorat guruhida shug'ullanuvchi tengdoshlari natijalariga nisbatan solishtirilganda o'sish darajasining foizlarida katta farqlar aniqlanganligi o'z isbotini topmoqda.

11 yoshli kurashchi bollarning umumiy jismoniy rivojlantirishda harakatli qo'llanilish shiddati, hajmi va meyorlanib mashg'ulot jarayoniga tatbiq etilgandan so'ngi olingan natijalar xulosasi ijobiy bo'ldi. Endi bizni ilmiy yangiligimiz bo'lgan harakatli o'yinlarning qo'llanilish shiddati, hajmi meyorlarini ishlab chiqish boshlang'ich tayyorgalik bosqichi mashg'ulot jarayoniga tatbiq etib samaradorligini aniqlashdan iborat edi.

Tajriba guruhi bosqichlari mokkisimon 4×10 metr masofaga yugurish testi bo'yicha qayt etgan ko'rsatkichlari yil boshida 7.3 ± 1.1 soniya natija qayt etishgan bo'lsa variatsiya ko'ffisienti 15.1% ga teng bo'lgan, yil ohiriga kelib 6.7 ± 0.78 soniya variatsiya ko'ffisienti esa 11.6% ni tashkil qilib yil so'ngiga kelib ijobiy tarafga o'zgarganini ko'rish mumkin. Statistik farqlar ishonchliligi ($P < 0.05$) ga teng deb topildi. Nazorat guruhi yil boshida ko'rsatgan natijalari 7.2 ± 1.3 soniyani qayt etishgan bo'lsa variatsiya ko'ffisienti ($V=17.3\%$). Yil ohiriga kelib yosh kurashchi bollarning ko'rsatkichlari ma'lum miqdorda o'sish kuzatildi. (7.2 ± 1.9) variatsiya ko'ffisienti ($V=15.1\%$) natija bilan yakunlashdi. Nazorat guruhi yil boshida va yil ohiridagi statistik farqlar ishonchliligi ($t=1.23$) ($P > 0.05$) ga teng.

Tezkorlik jismoniy sifatini tajriba va nazorat guruhlarida shug'ullanuvchi kurashchilarning rivojlanish farqini aniqlash maqsadida yil so'ngida olingan natijalar tahliliga ko'ra nazorat guruhi kurashchilari qayt etgan natijaga ko'ra tajriba guruhida shug'ullanuvchi kurashchilar tomonidan qayt etilgan natijalar yahshi ekanligi aniqlandi.

Yosh kurashchi bollarning kuch jismoniy sifatini aniqlash bo'yicha qo'yilgan vazifaga ko'ra turnikda tortilish mashqi tanlab olindi. Natijalarning o'rtacha qiymati tajriba guruhi kurashchilarda yil boshida 3.8 ± 1.5 marta natija ko'rsatgan bo'lsa variatsiya koeffisienti ($V=39.5\%$) ni tashkil etdi, yil ohiriga kelib ushbu ko'rsatkich 7.4 ± 2.32 marta tortilishgan bo'lsa variatsiya koeffisienti ($V=31.5\%$) ga yahshilandi. Ushbu olingan tajriba guruhi yil boshiga nisbatan yil ohirida ko'rsatgan natijasida 2 marotabaga o'siganligini ko'rishimiz mumkin. Nazorat guruhi kurashchi bollarning yil boshida ko'rsatgan natijasi 3.9 ± 1.4 marta tortilishgan bo'lsa, yil ohirida ushbu ko'rsatkich quyidagi natijaga o'rgardi. ($V=39.5\%$) ($V=31.5\%$) Tajriba guruhi kurashchilardan olingan natijalar nazorat guruhi kurashchilari ko'rsatgan natijalari nisbatan yaxshi ekanligi aniqlandi. Statistik jihatdan farqlar ishonchliligi ($P<0.05$) ga teng bo'ldi.

Jismoniy sifat bo'lmish "kuch" deganda kurashchining raqib qarshiligini yengib o'tish yoki mushak kuchlanishi hisobiga unga qarshilik ko'rsatish qobiliyati tushuniladi. Kuchning quyidagi turlarini ajratish qabul qilingan: umumiy va maxsus, mutlaq va nisbiy, tezkor va portlovchan, kuch chidamliligi.

Umumiy kuch - bu kurashchining maxsus harakatlariga taalluqli bo'lmagan holda sportchi tomonidan namoyon qilinadigan kuch. Maxsus kuch musobaqa harakatlariga mos bo'lgan maxsus harakatlarda sportchi tomonidan namoyon bo'ladi.

Mutlaq kuch sportchining juda katta xususiyatiga ega harakatlarida namoyon bo'ladigan kuch imkoniyatlari bilan tavsiflanadi. Kurashda u kuch yordamida yakkama yakkama olishish uchun muhim ahamiyatga ega (N.A.Tasatanov, 2017 168-b).

Kuch jismoniy sifatini o'zgarishlarini aniqlash maqsadida tajriba va nazorat guruhi kurashchilarning orasida farqlar borasida ma'lumotlarni bilish bo'yicha tekshirish o'tkazilganda tajriba guruhi kurashchilarning natijalari ($t=2.88$) ga teng ($P<0.05$).

Turgan joyda uzunlikka sakrash tajriba guruhi kurashchilarda yil boshida ko'rsatgan natijalari 1.58 ± 0.59 sm masofaga sakrashdi variatsiya koeffisienti ($V=37.3\%$) ni tashkil qildi. Ushbu ko'rsatkich yil so'ngiga kelib 1.84 ± 0.48 sm masofaga sakrab ijobiy natija ko'rsatishdi, variatsiya koeffisienti ($V=26.1\%$) natija bilan yakunlashdi. Statistik farqlar ishonchliligi ($t=3.38$) ga teng ($P<0.005$). Nazorat guruhi yosh kurashchi bollarning ko'rsatgichlari yil boshida 1.61 ± 0.51 sm masofaga sakrashgan bo'lsa, yil so'ngiga kelib 1.73 ± 0.38 sm masofaga sakrashdi. Ushbu natilarda yil so'ngiga kelib 12 sm masofaga o'sganligi aniqlandi. Variatsiya koeffisienti yil boshida ($V=31.7\%$) tashkil qilgan bo'lsa, yil so'ngida ushbu ko'rsatkich ($V=21.9\%$) ga teng bo'ldi.

Tezkor-kuch sifatiga doir adabiyotlar tahlilidan olingan malumotlarga nisbatan amaliyotda bo'layotdan o'zgarishlarning bir biriga solishtirish maqsadida o'tkazilgan tekshirishlarda misol tariqasida oladigan bo'lsak 11 yoshli kurashchi bollarning natijalarini ushbu yoshdagi kurashchilarning tajriba gurihiga qaraganda nazorat guruhi kurashchilarning ko'rsatgan natijalari past ekanligi aniqlandi.

Egiluvchanlik - bu kurashchining katta amplitudada harakatlarini amalga oshirish qobiliyatidir. Egiluvchanlik bo'g'imlardagi harakatchanlik bilan aniqlanadi. U o'z navbatida, bir qator omillarga bog'liq: bo'g'im sumkalarining tuzilishi paylar, mushaklar cho'ziluvchanligi va ularning cho'zilish qobiliyatlarini, Bir nechta egiluvchanlik turlari mavjud.

Faol egiluvchanlik — bu shaxsiy mushak kuchlanishlari hisobiga harakatlarni katta amplitudada bajarish qobiliyatidir.

Sust egiluvchanlik - bu tashqi kuchlar: og'irliklar, raqib harakatlari hisobiga harakatlarini katta amplitudada bajarish qobiliyatidir. Sust egiluvchanlik hajmi faol egiluvchanlikning tegishli ko'rsatkichlaridan yuqori.

1-жадвал.

Tajriba va nazorat guruhlarida shug'ullanuvchi 11 yoshli kurashchilarning umumiy jismoniy tayyorgarligi dinamikasi (n=64)

ТТ /p	Nazorat mashqlari	Guruhlar	Tajriba boshida		Tajriba ohirida		Farqi	t	P
			X±α	V%	X±α	V%			
1.	60 m masofaga yugurish(soniya)	TG	<u>10.2±1.3</u>	<u>12.7</u>	<u>9.6±1.5</u>	<u>15.6</u>	<u>0.6</u>	<u>2.55</u>	<u><0.05</u>
		NG	10.1±1.4	13.9	9.9±1.6	16.2	0.2	0.46	>0.05
2.	1000 m masofaga yugurish (daqiq)	TG	<u>4.55.0±0.31</u>	<u>6.8</u>	<u>4.18.0±0.16</u>	<u>3.8</u>	<u>0.37</u>	<u>2.26</u>	<u><0.05</u>
		NG	5.46.0±0.49	8.7	4.29.0±0.32	7.4	0.17	1.69	>0.05
3.	Mokki tarzda yugurish 3x10 m (soniya)	TG	<u>7.3±1.1</u>	<u>15.1</u>	<u>6.7±0.78</u>	<u>11.6</u>	<u>0.6</u>	<u>2.41</u>	<u><0.05</u>
		NG	7.2±1.3	18.1	7.0±1.92	27.4	0.2	1.23	>0.05
4.	Turnikda tortilish (marta)	TG	<u>3.8±1.5</u>	<u>39.5</u>	<u>7.4±2.32</u>	<u>31.5</u>	<u>3.6</u>	<u>2.88</u>	<u><0.05</u>
		NG	3.9±1.4	35.9	4.5±2.15	47.8	0.6	1.63	>0.05
5.	Turgan joydan uzunlikka sakrash (sm)	TG	<u>1.58±0.59</u>	<u>37.3</u>	<u>1.84±0.48</u>	<u>26.1</u>	<u>0.26</u>	<u>3.38</u>	<u><0.005</u>
		NG	1.61±0.51	31.7	1.73±0.38	21.9	0.12	1.59	>0.05
6.	Oldinga egilish (sm)	TG	<u>8.9±2.6</u>	<u>29.2</u>	<u>14.5±2.4</u>	<u>16.6</u>	<u>5.6</u>	<u>3.17</u>	<u><0.005</u>
		NG	9.2±2.9	31.5	11.4±2.8	24.6	2.2	1.51	>0.05

Dinamik egiluvchanlik — dinamik xususiyatlarga ega mashqlarda namoyon bo'ladigan egiluvchanlikdir. Statik egiluvchanlik - statik egiluvchanlikka ega mashqlarda namoyon bo'ladigan egiluvchanlikdir.

Umumiy egiluvchanlik — turli yo'nalishlarda eng yirik bo'g'imlarda katta amplituda bilan harakatlarini bajarish qobiliyatidir (N.A.Tasatanov, 2017 178-b).

Egiluvchanlik sifatini aniqlashda tik turgan holda oldinga egilish nazorat testidan foydalanib quydagi natijalarni aniqlashga erishdik. Tajriba guruhi kurashchilarda yil boshida ko'rsatgan natijalari 8.9±2.6 sm ni tashkil etgan bo'lsa variatsiya koeffisienti (V=29.2%) ga teng bo'ldi. Yil ohiriga kelib kurashchi bollarning ko'rsatgan natijalari 14.5 sm ga yahshilangan variatsiya koeffisienti (V=16.6%) ni tashkil qildi. 11 yoshli kurashchi bollarning egiluvchanlik jismoniy sifat darajalarini aniqlash uchun nazorat guruhi kurashchilaridan ham tajriba olindi. Yil boshida ko'rsatgan natijalari 9.2±2.9 sm ga teng bo'ldi. Variatsiya koeffisienti esa (V=31.5%) tashkil qildi. Yil ohiriga kelib ushbu ko'rsatgich 11±2.8 sm (V=24.6%) bilan yakunlashdi. Yuqorida tajriba va nazorat guruhi kurashchilari tomonidan qayt etilgan natijalarning tahlili xulosasiga shunday fikrlarni aytish zaruriyati tug'ilmoqda. Unga ko'ra tajriba va nazorat guruhida yil boshidagi ko'rsatgichlarda deyarli farq yo'qligi aniqlandi. Yil so'ngida esa tajriba

va nazorat guruhi kurashchi bollarning ko'rsatgan natijalarida 3.4 sm ga yaxshilanganligini ko'rish mumkun.

Yuqorida o'tkazilgan ilmiy-uslubiy adabiyotlar taxlili anketa so'rovnamasi, suxbat, pedagogik kuzatuv, pedagogik testlash usularidan foydalangan xolda o'tkazilgan ilmiy izlanishlarimizdan olingan natijalar xulosalariga tayangan xolda yosh kurashchilarning jismoniy sifatlarini rivojlantirishda xarakatli o'yinlarning qo'lanilish shiddati hajmi va meyorlari aniqlab tatbiq etishning samaradorligini aniqlash maqsadida 11 yoshli kurashchi bollarda pedagogik tajriba o'tkazildi.

Xulosa

Yakkakurashchilarda jismoniy sifatlarini rivojlantirish muomolari bo'yicha ilmiy va o'quv-metodik adabiyotlarini tahlil qilish orqali, oxirgi vaqtlarda sport soxasidagi mutaxassislarning etibori umumiy va maxsus tayyorgarlikning eng samarali vositalari va metodlarini ishlab chiqishga qaratilgan bo'lib ular sportchi organizimining funksional tizimlariga oshirilgan talablarni qo'yadi, ularning imkonyatlari musobaqa foaliyatining muvofaqiyatligini belgilaydi.

Olib borilgan ilmiy tatqiqotlar va ilmiy izlanishlar yosh kurashchilarning jismoniy sifatleri rivojlantirishda turli xil vositalardan, jumladan harakatli oyinlardan samarali foydalanish katta samara berishi asoslab berilgan va bu yonalishni yanaqa chuqurroq o'rganish va uni ilmiy asoslab beradi. Jismoniy tarbiya nazariyasining asoschilaridan biri P.F Lesgaft bolalar o'z harakatlarini boshqarib borishga o'rganishlarda va ularda bundey mahoratni rivojlantirib borishda harakatli o'yinlarning muntazam ravishda o'tkazib turilishi yahshi yordam beradi, deb ko'rsatildi.

Yani o'yinlar ularni katta tezlik, chaqonlik va epchilik ko'rastib aniq maqsadni ko'zlagan holda harakat qilishga o'rgatadi. Bunda ular qoidalarni bajarishga, o'z-ozini boshqarishga, o'rtoqchilikni qadrlashga ham o'rgatib boradilar. Jismoniy sifatlarining rivojlanganlik darajasini ifodalovchi test mashqlari natijalariga ko'ra tajriba va nazorat guruhlarida yil boshida ko'rsatgan natilari bir-biridan deyarli farq qildi.

Jismoniy sifat ko'rsatkichlari jumladan: kuch, tezkorlik, chidamkorlik, chaqqonlik, egiluvchanlik kabi sifatlar 11 yoshli kurashchilarda yetarli darajada rivojlanganligi ma'lum bo'ldi. Shuningdek tajriba va nazorat guruxlarini jismoniy holatlari yahshi darajada ekanligi aniqlandi.

Адабиётлар/ Литература/ References:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 4 noyabrdagi "Kurash milliy sport turini rivojlantirish va uning xalqaro nufuzini yanada oshirish chora-tadbirlari to'g'risida" PQ-4881-son Qarori lex.uz
2. Abdullaev Sh.A.-Erkin kurash. Toshkent, axborot press 2017y.
3. Adbulhaqov M.R.- Borotsya chtoby pobejdat.Sport v tvoey jizni. – M.: 1990g. S.144.
4. Aliev I.B. – Kurash bilan shug'ullanuvchi talabalarning mashg'ulot yuklamalari. Toshkent – 2012y.

5. Bobomurodov F.I. Kurashchilarning morfologik xususiyatlarini hisobga olgan holda texnik-taktik harakatlarini takomillashtirishga differensial yondashuv. Ped.f.b.f.d (PhD). diss. avtoreferati.
6. Kerimov F.A. – Yunon–Rum Kurashi. O‘quv-uslubiy qo‘llanma, axborot meros. 2017y.
7. Nurshin J.M. – O‘zbek milliy kurashi. Toshkent. 1993y.17-B.
8. Tastanov N.A. –Kurash turlari nazariyasi va uslubiyati.T.:2017y.
9. Taymurodov A.R. - Kurash. Monografiya 2007y.78-B.
10. Yusupov K.T. – Milliy kurash qoidalari. Monografiya. Toshkent -1992y.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 4 (3) – 2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамият

Таҳририят манзили:

Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани,
Кичик Бешёғоч қўчаси, 70/10-уй.

Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Телеграм канал:

https://t.me/scienceproblems_uz